

ZNANSTVENI LIK PROF. ALEKSANDRA GAHSA

»Kralju vjekova, kome sve živi, predao je svoju plemenitu i uzornu svećeničku dušu dne 1. prosinca 1962. sveuč. prof. msgr. dr Aleksandar Gahs, prelat Njegove Svetosti i poznati svjetski etnolog«. To su početne riječi njegove osmrtnice. Dne 3. prosinca poslije svećanih zadušnica u Prvostolnoj crkvi sahranjen je prema posljednjoj želji u obiteljskoj grobnici u Sl. Požegi. Osobito dirljivo od pokojnika se u Prvostolnoj crkvi oprostio u ime Zagrebačke nadbiskupije sveuč. profesor, dr Stjepan Bakšić. Na požeškom groblju govorili su u ime Bogoslovske fakulteta prof. dr Ivan Škreblin, a u ime školskih drugova preč. g. Franjo Pipinić.

U »International Directory of Anthropologists« (Washington 1938) izašla je ova kratka biografija prof. Gahsa:

»Rođen 1891. Požega, Hrvatska, Jugoslavija; doktorat teologije Lyon 1921, studij etnologije, Sveučilište Beč, 1921—1923; redovni profesor poredbene religijske povijesti Sveučilišta u Zagrebu 1926; član Etnološkog društva u Leipzig; bavi se općom etnologijom (kulturnom antropologijom), napose religijama primitivnih naroda; sada istražuje religije sjeverne Azije, u vezi sa čitavim kompleksom šamanizma u njegovu odnosu na druge esoterijske kultove (plemenske inicijacije, primitivna tajna društva, tantrizam, itd.) i lunarne mite« (str. 222).

Našoj hrvatskoj javnosti poznato je ime prof. Gahsa po njegovim brojnim člancima u Bogoslovskej smotri, Hrvatskoj enciklopediji i izdanjima Hrv. bogoslovske akademije, te čestim javnim predavanjima. Od ovih zadnjih samo da spomenemo tečaj na Radio-stanici Zagreb iz čitavog područja »etnografije, etnologije i prehistorije« od 7. I 1932. do 28. III 1933., koji je bio organizirao sveuč. prof. dr B. Zarnik. U Bogoslovskej smotri znatniji su njegovi radovi: Religija prakulture (sv. XII—XIV), »Sveti dani« primitivnih naroda (sv. XXVII) te Problemi moderne i stare magije (sv. XXXII). U Hrvatskoj enciklopediji izašli su ovi njegovi članci: Animizam, Astralni kult, Brahma, Brahmanizam, Brak, Budha, Budhizam, Čovjek (u prehistoriji), Demonizam, Dobni razredi. U izdanjima Hrv. bogoslovske akademije poznate su njegove dvije rasprave: Krapinski čovjek i njegovi suvremenici (1928) i Historijski razvoj porodice (1932).

Mnogobrojnim generacijama naših svećenika a i laika — nekoć studenata Zagrebačke univerze poznato je ime prof. Gahsa. Kroz gotovo četrdeset godina on je bio prvi predavač na katedri Povijesti religija. Svoja je predavanja temeljio na vlastitim istraživanjima na širokim područjima etnologije, prehistorije i antropologije. Duboko ulaženje u svu problematiku prirodoslovnih nauka u graničnom području s teologijom pobuđivalo je najveći interes njegovih slušača, a i širih katoličkih krugova. Zbog njegovog bogatog znanja svatko je mogao dobiti dojam da pred sobom imade velikog učenjaka. Napisao je brojna skripta, koja su uvijek brzo bila razgrabljena. Njegov je priručnik »Povijest i psihologija religije uopće« iz god. 1936. (77 stranica) u zadnjem izdanju god. 1946. pod naslovom »Religija i magija u povijesti ljudskoga roda« prerastao u veliko djelo (457 stranica). Poznato je njegovo djelo »Znanost i religija« (1952). Izdao je više prikaza svojih specijalnih istraživanja o esoterijskim kultovima. Osobito je vrijedno izdanje iz god. 1939. Tu je ukratko na hrvatskom jeziku iznio svoje neobjelodanjene radove na njem. jeziku.

Znanstveni ugled prof. Gahsa priznavale su i naše najviše kulturne ustanove. Matica hrvatska dne 13. II 1943. traži od njega mišljenje o rukopisu J. Kempfa »Afrički dnevnik Dragutina Lermana«, a Odjel za prosvjetu Banovine Hrvatske dne 27. kolovoza 1940. šalje mu na ocjenu Etnologiju Vida Balenovića.

No ime prof. Gahsa nije ostalo samo u granicama naše domovine. Već u vrijeme svoga specijalnog studija u Beču stupio je u prijateljske veze s velikim etnologom P. W. Schmidtom, zatim W. Koppersom, P. Schebestom, prehistoričarom Menhinom i dr. On postaje bliski suradnik bečke kulturno-historijske škole. P. Schmidt njemu kao Slavenu povjerava proučavanje sjeverno-azijskih naroda. Sudjeluje sa svojim referatima na IV, V i VI zasjedanju »Semaine Internationale d'Ethnologie Religieuse« odnosno Međunarodnog kongresa Povijesti religija, pa zatim na I. Međunarodnom kongresu Antropoloških i etnoloških znanosti u Londonu i postaje član stalnog odbora toga Kongresa sve do svoje smrti. Držao je predavanja i u bečkom Antropološkom društvu te u Etnološkom seminaru Bečkog sveučilišta kod W. Koppersa. Ta su njegova predavanja objavljena u raznim publikacijama. U zbornicima navedenih kongresa nalazimo ove radove prof. Gahsa:

Blutige und unblutige Opfer bei den altaischen Hirtenvölkern (Milan 1925).

Die Familie bei altaischen Völkern (Luxembourg 1929).

Die Menschenopfer im zirkumpazifischen Gebiete und ihre mythologische Grundlage (London 1934).

Zum Ursprung des Menschenopfers. — Methodologisches zur Mythen-deutung (Bruxelles 1935).

»Sitzungsberichte der Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien« donose dva njegova predavanja:

Die kulturhistorischen Beziehungen der östlichen Paläosibirier (Bd 60, 1930).

Zirkumpazifische Menschenopfer, Geheimgesellschaften und Schamanenweihen in mythologischer Beleuchtung (Bd 65, 1935).

»Wiener Beiträge Kulturgeschichte und Linguistik« (Bd IV, 1936, str. 395—403) donose njegovu raspravu:

Beziehungen des Ašvamedha zum »Jenisseischen« Innerasien.

U sklopu navedenih rasprava pobudila je pažnju kod stručnih etnologa i radnja prof. Gahsa na hrvatskom jeziku: Kult lunaniziranoga Praoca kod istočnih Paleosibiraca (Godišnjak Sveučilišta u Zagrebu, 1929, str. 56—92). Prof. L. Ehrlich ju je preveo na njemački jezik, a Japanac M. Oka na engleski.

No u međunarodnom naučnom svijetu najpoznatija je studija prof. Gahsa: Kopf-, Schädel- und Langknochenopfer bei Rentiervölkern, koja je izašla u Spomen-knjizi prilikom 60-godišnjice života P. W. Schmidta (Wien 1928). Tu je on pomoću etnoloških paralela kod sjeverno-azijskih naroda protumačio prehistorijske nalaze spiljskog medvjeda u Drachenlochu i Peterschönle kao primicijsku žrtvu Najvišem Biću. Prehistoričar J. Maringer u svojoj knjizi »Vorgeschichtliche Religion« (1956) to ističe: »Zasluga je zagrebačkog povjesničara religije A. Gahsa, da je tu grupu žrtava s njezinim predožbenim krugom razradio« (str. 97).

Glavno životno djelo prof. Gahsa: Studien über esoterische Kulte und über das Menschenopfer, gdje dokazuje podrijetlo sjeverno-azijskog šama-

nizma iz poljodjelskih kultura s juga, ostalo je nedovršeno. Obilni rukopisni materijal iskoristili su P.W. Schmidt u svom djelu »Der Ursprung der gottesidee« (sv. X, str. 648) i P. W. Koppers u svojoj raspravi »Pferdeopfer und Pferdekult der Indogermanen« (Wiener Beiträge zur Kulturgeschichte und Linguistik, sv. IV, 1936, str. 314—320). Prof. M. Eliade još se na Međunarodnom kongresu Povijesti religija god. 1958. u Tokiju zanimao kod prof. Koppersa za taj njegov rad

Još ima i nekih drugih vrijednih rukopisnih radova prof. Gahsa. Zapravo sva poglavlja općeg uvoda njegovih skripata »Religija i magija« u rukopisu sadrže čitave rasprave. Tako je on čitavu raspravu posvetio dokazivanju opstojnosti prehistorijske drvene i koštane industrije. Za središnji, pozitivni dio tih svojih skripata ostavio je veliki materijal o religiji primitivnih naroda. Religiju najstarijih primitivnih naroda izradio je potpuno s posebnim poglavljem: Vjerodostojnost izvještaja i autohtonost podataka o religiji. Obrađujući primitivne biljogojce ostavio je čitave dvije rasprave: Povijest kultiviranog hranjivog bilja i Spirituosa i narkotica kao »droge života« kod primitivnih i kasnijih biljogojaca. Ocjenjujući »Afrički dnevnik Dragutina Lermana« napisao je čitavu raspravu o dinastičkim kulturama u Africi.

Posebno poglavlje pripada korespondenciji prof. Gahsa. On je u naučnom dopisivanju stajao s gotovo svim svjetskim etnologima i prehistoričarima za vrijeme svog bujnoga rada pred dvadesetak godina. Iz Yunnanfu 5. IX 1928. piše mu Širokogorov, iz Berlina 23. X 1930. Borogas, iz Lenjingrada 20. VI i 6. XI 1931. Kagarov, iz Istambula 6. I 1938. A. Rüstov i toliki drugi.

Znanstveni rad prof. Gahsa odvijao se vrlo jednostavno. Neobično pamćenje bilo je njegova kartoteka. Kad se listaju njegove knjige po mnogobrojnim opaskama se vidi kako su bujno radile njegove misli. To jasno odaju i sva njegova djela, koja uvijek ukazuju na veze u prethodnim odlomcima. Kad još uzmemo u obzir da je sve svoje brojne radove pisao samo svojim lijepim rukopisom, onda je razumljivo da je toliki rad pod konac njegova života iscrpao njegove tjelesne sile. Moždana kap za nekoliko sati odvela je taj veliki duh u krug svojih prijatelja pok. Schmidta i Koppersa.

Možda je najbolje svjedočanstvo znanstvenom radu prof. A. Gahsa dao P. W. Schmidt. Pod konac svoga života Schmidt je rekao P. Bornemannu: »... koliko ima zahvaliti idejama A. Gahsa i njegovu poznavaju ruske literature...« (Der Ursprung der Gottesidee, sv. XII, str. XIII). A u osobnoj posveti P. Schmidta u IX svesku njegova djela »Der Ursprung der Gottesidee« stoji: »Meinem treuen Schüler und erfolgreichen Mitarbeiter auf neuen Gebieten Prof. Dr. A. Gahs in Verehrung und Dankbarkeit gewidmet von seinem alten Lehrer. 3. 2. 52.«

Dr Stjepan Doppelhammer

P. S.

Dodajmo svemu rečenomu i nekoliko riječi iz pisama dvaju učenjaka svjetskog glasa, u kojima oni izražavaju svoje saučešće povodom smrti prof. dra Gahsa.

Prve su iz pera P. Schebeste SVD, koji među ostalim piše: »Izrazujem Vam ovim svoje srdačno saučešće nad gubitkom tako sposobna učitelja i tako dobra čovjeka.«

Druge riječi upućuje u ime »Institut für Völkerkunde der Universität Wien« predstojnik profesor dr Josef Haekel: »Dragi pokojnik bio je vjeran prijatelj Bečke etnološke škole. Sačuvat ćemo uvijek duboko osjećajan spomen na nj.«